16. STORÄNGSVÄGEN 12–19

OMRÅDET LIGGER ett par hundra meter norr om Åkersberga centrum. Det består av ett antal längor med flerfamiljshus vilka omgärdar två gårdar som vetter mot ett skogsområde. Området planlades av stadsarkitekten Nils-Henrik Winblad 1959 och ritades för HSB. Husen uppfördes som trevåningshus i tidstypiskt rött fasadtegel, svarta plåttak och rundade balkonger i korrugerad plåt. Garagen är placerade i källarplanen. På gårdarna finns mycket grönska och ordnade lekplatser samt bord och stolar för allmänt bruk.

VÄRDERING:

En välbevarad hyreshusmiljö från 50-talet med sin ursprungliga exteriör i behåll. Miljön ger en bild av Åkersbergas ursprungliga 50-talskaraktär och ger oss en uppfattning om den tidens idéer om flerfamiljsboende.

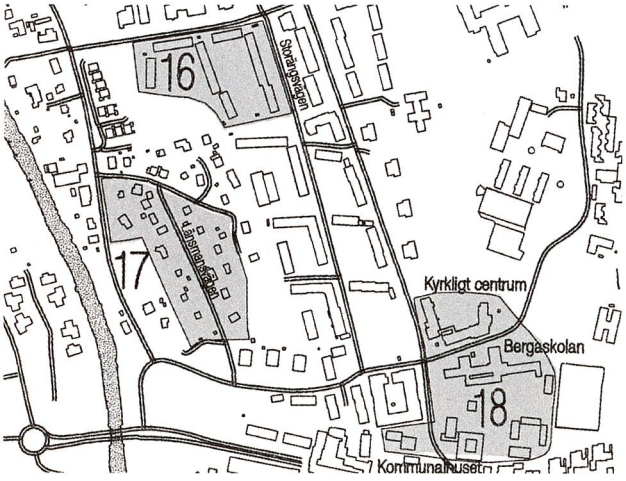

FLERFAMILJSHUS BYGGDA OMKRING 1960.

17. LÄNSMANSVÄGEN

VILLAOMRÅDET vid Länsmansvägen ligger strax nordöst om Åkersberga centrum i en sluttning åt väster. År 1923 flyttade den dåvarande länsmannen till Åkersberga och byggde en villa vid Länsmansvägen 8. I källaren fanns arrestlokalen. Den övriga bebyggelsen utmed Länsmansvägen tillkom under 30- och 40-talen. Den består av mindre putsade villor placerade på stora tomter en bit från vägen med trädgårdar framför. Bebyggelsen och vägarna är anpassade till terrängen. Villorna har i stort sett kvar sin ursprungliga form men har i flera fall fått ny fasadbeklädnad, nya fönster eller ny takbeläggning. Planen för området är en del av tätorten Åkersbergas tidigast antagna planer, en stadsplan från 1954 upprättad av arkitekten Nils-Henrik Winblad.

VÄRDERING:

Tidtypisk villabebyggelse från 30- och 40-tal, väl anpassad till topografin.

VILLA VID LÄNSMANSVÄGEN.

18. BERGASKOLAN OCH KYRKLIGT CENTRUM

BERGASKOLAN, tidigare Centralskolan, stod färdig 1949, och därmed lades de tidigare byggda skolorna runt om Åkersberga ned. Bergaskolan är en tvåvåningsbyggnad i gult fasadtegel med ett rött flackt tegeltak. Genom fönstrens utformning är det lätt att urskilja vad som är lektionssalar och vad som är allmänna utrymmen. Skolgården har söderläge. Aulan ritades 1961 och kallas i dag Berga teater.

År 1955 stod kommunalhuset färdigt uppfört i rött tegel. Trots om- och tillbyggnader har det kvar en viss 50-talskaraktär. På andra sidan Bergavägen ligger Kyrkligt centrum som planlades 1968 av Nils-Henrik Winblad och ritades så sent som 1978. Med sitt gula fasadtegel ansluter det väl till Bergaskolan.

VÄRDERING:

Bergaskolan, kommunalhuset och Kyrkligt centrum är välbevarade i både formspråk och material och är goda exempel på offentligt byggande från 40-talet till 70-talet.

ÅKERSBERGA KAPELL.

19. MALVA- OCH VALLMOVÄGEN

DET ÄR ETT SAMMANHÅLLET grupphusområde med fristående enfamiljshus från mitten av 60-talet nordöst om Åkersberga centrum. Genom området går Malva- och Vallmovägen. Området sluttar åt sydväst och bebyggelsen är placerad med hänsyn till terrängen. Längs Malvavägen ligger envåningshus i rött fasadtegel och träpanel med flacka pappklädda tak. Husen har inbyggda garage och i regel i källarplan. Villorna längs Vallmovägen är i gult fasadtegel med svart tegel på sadeltak. Trädgårdarna åtskiljs av staket eller häckar.

VÄRDERING:

Ett välbevarat grupphusområde från 1960-talet. Husens kvalitet framgår av att något behov av förändringar inte funnits.

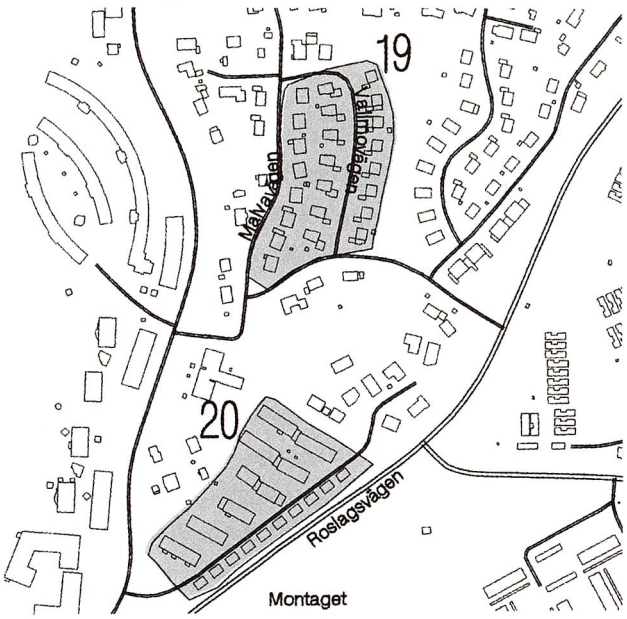

ENFAMILJSHUS FRÅN MITTEN AV 60-TALET, TYPISKA FÖR SIN TID.

20. MONTAGET

KVARTERET MONTAGET ligger öster om Åkersberga centrum, intill Roslagsvägen. Genom kvarteret går Sörgårdvägen. Sex radhuslängor av varierande längd är placerade i en svag sluttning. Bebyggelsen följer terrängen och längorna är något förskjutna i förhållande till varandra. Mellan husen löper små gångvägar. Radhusen ligger på den norra sidan av Sörgårdsvägen och på motsatta sidan vägen ligger de tillhörande garagen tre om tre. Kvarteret planlades 1955 av stadsarkitekten Nils-Henrik Winblad. Husen består av element och den ursprungligen vitgrå fasaden är numera gul. Fönster, entrédörrar och balkonger är ursprungliga. Till varje lägenhet hör en liten trädgård mot sydväst, avgränsad av låga staket eller häckar. Mellan huslängorna finns mindre förrådshus och mitt i kvarteret ligger en gemensam tvättstuga.

VÄRDERING:

Österåkers första radhusområde är formmässigt mycket välbevarat. Byggnadernas utformning och placering i relation till varandra ger området en alldeles speciell och genomtänkt karaktär.

MONTAGET ÄR ÅKERSBERGAS ÄLDSTA RADHUSOMRÅDE. DET UPPFÖRDES UNDER 50-TALET.

PUNKTHUSEN VID VÄSTRA BANVÄGEN UPPFÖRDES UNDER TIDIGT 60-TAL.

21.VÄSTRA BANVÄGEN

SYDÖST OM STATIONSOMRÅDET i Åkersberga ligger fem punkthus längs Västra Banvägen. De planlades av stadsarkitekten Nils-Henrik Winblad 1959. I planbeskrivningen står: "man bör koncentrera hyreshusbebyggelsen mot stationsområdet då de som söker sig hyreslägenheter torde vara mer 'rörliga' inom samhället". Punkthusen ligger i ett grönområde bestående av gräsmattor och buskar mellan huskropparna. Byggnaderna är klädda i rött fasadtegel och vit korrugerad plåtpanel. På senare år har fönster och balkonger bytts ut.

VÄRDERING:

Byggnaderna är exempel på tidstypiska punkthus. Under 1950-talet kom punkthuset som en ny flerfamiljsbebyggelse, men det var först under 60-talet det fick sitt genomslag i kommunerna runt Stockholm. Miljön är idémässigt speciell eftersom den visar på kommunens vilja att skapa ett bra boende för de invånare som pendlade mellan Åkersberga och Stockholm.

RADHUSBEBYGGELSEN längs Saturnusvägen ligger parallellt med Österskärsvägen och söder om Åkersberga centrum. Området planlades 1962 av stadsarkitekten Nils Henrik Winblad och uppfördes vid samma tid. Det består av tvåvåningshus med källarplan i brunt fasadtegel, svart tegel på sadeltak och vita fönsteromfattningar. Husen påminner något om engelska radhus. Huslängorna är placerade så att de omgärdar tre gårdar mot sydväst, där varje lägenhet har en trädgård. Gårdarna rymmer även allmän mark, med lekplatser och parkbänkar. Området avgränsas från Österskärsvägen av en hög häck och träd. Garagen är samlade i längor som är placerade mellan bostadshusen. Tanken med bebyggelsen var att man ville ha en enhetlig enfamiljsbebyggelse samt att kommunen ville utöka parkarealen inom Österskär.

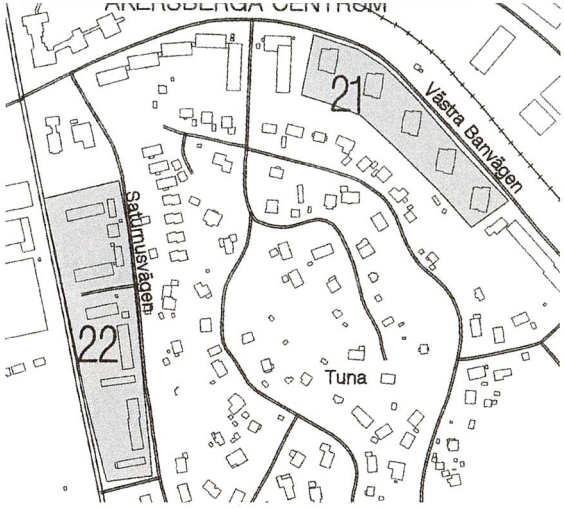

VÄRDERING:

Bebyggelsen är ett bra exempel på det tidiga 60-talets idéer om radhusbyggande och ger ett harmoniskt och välplanerat intryck. Radhusen är välbevarade både till formspråk och material. De är intressanta genom sin speciella utformning som tagit inspiration av radhusbebyggelse i England.

RADHUSOMRÅDE FRÅN TIDIGT 60-TAL.

23. TUNA GÅRD OCH BORGRUIN

I OMRÅDET ligger Tuna medeltida borgruin (1) [Tuna 3:1] omgiven av en vallgrav och Tuna herrgård (2) [Tuna 4:46–47, 4:137] uppförd under 1600-talet. Platserna sammanbinds med en allé. In på 1900-talet fungerade Tuna som en jordbruksgård med stora åkerarealer på nuvarande Österskär. I och med järnvägens tillkomst 1901 påbörjades en försäljning av tomter vilken har pågått sedan dess. Både borgruinen och herrgården ligger sålunda omgivna av villor.

Tuna tillhörde under medeltiden ärkebiskopen, och ett så kallat fast hus torde ha uppförts någon gång under 1200-talets slut. Ruinerna efter biskopsborgen grävdes delvis ut 1921 och mer fullständigt 1967 och 1972. Därvid kunde man fastställa att det rör sig om ett kvadratiskt byggnadskomplex med tre huvuddelar. Äldst är resterna av ett kärntorn som byggts till med två tunnvälvda rum. Något senare hade ett långt smalt hus, förmodligen i två våningar, byggts till längs den södra sidan. Till borgen hörde ett tegelhus vars rester påträffades under 50-talet liksom en mängd andra byggnader, vilka dock sannolikt var uppförda i trä och därmed är svårupptäckta i dag. Under den senaste utgrävningen har man dock funnit rester från några av dessa.

Under reformationen tog Gustav Vasa gården Tuna från ärkebiskopen. Gustav Vasa behöll den som egen kungsgård från och med 1527. År 1561 förlänades den till Claudius Collart, och gården har sedan dess bytt ägare många gånger. Den nuvarande mangårdsbyggnaden (2) härstammar från slutet av 1600-talet. Den har genomgått flera förändringar men har i huvudsak sin karolinska stil i behåll. I närheten finns även det så kallade fatburshuset (3) av sten, även det från 1600-talet. Omkring 1750 genomgick huset en om- och tillbyggnad för bostadsändamål.

Läs mer om Tuna i bokens historiska del, kapitlet Tunaborgen.

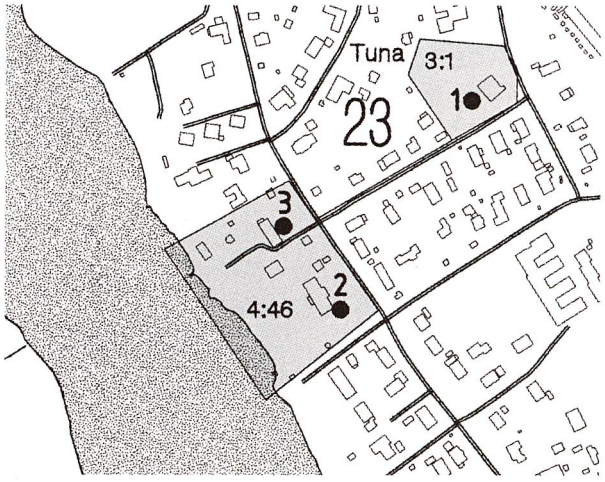

TUNA GÅRD FRÅN VATTNET.

VÄRDERING:

Tuna borgruin är en av de få medeltida borgruinerna i Stockholmstrakten. Ärkebiskopsborgen, som den också kallades, spelade under medeltiden en stor roll när kyrkans makt var stor både andligt och världsligt. Tunas nuvarande mangårdsbyggnad från 1600-talet har trots sentida förändringar i huvudsak sin karolinska stil i behåll. Till 1600-talsanläggningen hörde det så kallade fatburhuset som ligger nordväst om mangårdsbyggnaden.

INTERIÖR FRÅN TUNA BORGRUIN. Foto: Ulla Oetterli.

EN VÄLBEVARAD VILLA FRÅN ÖSTERSKÄRS TIDIGA BYGGNADSPERIOD UNDER 1900-TALETS BÖRJAN.

24. ÖSTERSKÄR

DEN FÖRSTA SOMMARVILLAN på Österskär byggdes 1904 och sedan dess har området bebyggts och förtätats kontinuerligt. I dag består Österskär i huvudsak av permanentbebyggelse. På framförallt södra Österskär ligger många välbevarade villor från olika tider. Det avgränsade området är speciellt eftersom det där finns välbevarad bebyggelse från flera av 1900-talets decennier som belyser hela Österskärs bebyggelseutveckling. Inom området finns på Bergstigen en f d sommarvilla byggd 1906 i gul panel med brutet tak klätt med rött tegel. Den ligger på en stor tomt med utsikt över Tunafjärden. Intill ser man en "funkisvilla" i ett och ett halvt plan med stora perspektivfönster. På Prästvägen finns en grupp parhus med platta tak från slutet av 60-talet. På andra sidan gatan ligger två "syskonvillor" från samma tid. Byggnaderna är uppförda i vitt fasadtegel och svart träpanel. De smala vägarna är väl anpassade till terrängens förutsättningar.

Österskärs stationsbyggnad, uppförd i jugendstil, invigdes 1906 samtidigt med järnvägssträckan Åkersberga–Österskär. Ursprungligen var huset mindre. Tidigt påbyggdes gaveln mot spåret och under slutet av 1930-talet tillkom den utbyggda verandan med glasfönster. Den i dag gulfärgade liggande panelen var tidigare rödfärgad.

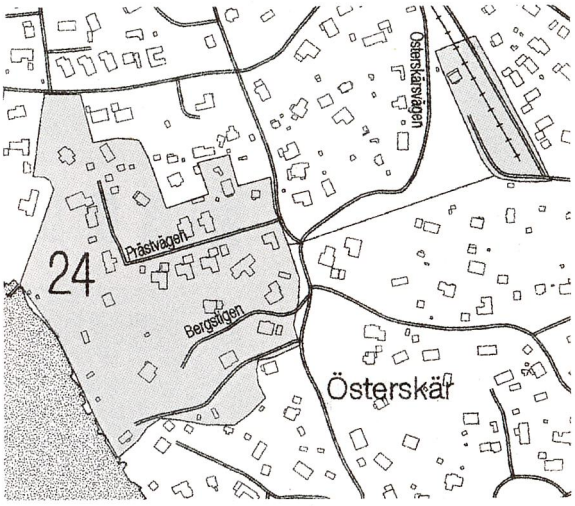

VÄRDERING:

Detta område är utvalt eftersom det har välbevarade byggnader från olika tider som ger en god bild av hur bebyggelsen har utvecklats på Österskär under 1900-talet. Österskärs stationsbyggnad är den bäst bevarade stationsbyggnaden i Österåker.